

HARBIY TERMINLARNI O‘QITISHDA MADANIYATLARARO MULOQOT JARAYONIDA LINGVOMADANIY MUAMMOLAR

Jamoat xavfsizligi universiteti

Tillarni o‘rganish kafedrası

o‘qituvchilari

S.S.Mengliyeva va Sh.I.Musayeva

Annotatsiya: Ushbu maqola harbiy terminlarni o‘qitishda madaniyatlararo muloqot jarayonining munozarasiga, shu jumladan lingvomadaniy, tarjima, moslashish muammolariga bag‘ishlanadi.

Kalit so‘zlar: harbiy atamalar, munozaralar, atama, janr va stilistik xususiyatlar, harbiy qisqartirish va qisqartirish turlari.

KIRISH

Harbiy terminologiyaning shakllanishi va rivojlanishi jarayonida texnikalar tarixidagi muhim voqea belgilandi, bu o‘rganilayotgan tilning butun terminologiya tizimining rivojlanishiga muhim ta‘sir ko‘rsatdi. Ikki tizimni birlashtirish (Tomas Kxun tomonidan fan rivojlanishining nazariy modeli va J.J. Fedoseevga ko‘ra harbiy tilni davrlashtirish)¹ harbiy texnikaning rivojlanish bosqichlarini o‘zimizning davriylashtirishni taklif qilish va uning asosida harbiy texnikani rivojlantirishga imkon berdi. Uch asosiy bosqichni o‘z ichiga olgan harbiy terminologiyani shakllantirishda tarixiy davrlarning tasnifi quyida batafsil ko‘rsatilgan:

Birinchi bosqich harbiy terminologiyaning eskirgan va prototiplarining paydo bo‘lishi, dizayn va ishlab chiqarish tajribasini to‘plash bilan tavsiflanadi. Tadqiqot uchun tanlangan atamalarning statistik tahlili shuni ko‘rsatadiki, harbiy terminologiyaning sinov davriga 351 ta til birligi kiritilgan, bu 3100 ta atamaning 11,3% ni tashkil qiladi. Ushbu bosqich harbiy atamalarning asosiy tushunchalarini shakllantirish va harbiy transport vositalari tili hamda yadro atamalarining paydo bo‘lishi bilan tavsiflanadi.

Ikkinchi bosqich harbiy terminlarini yaratish (mamlakat mudofaasi asosi) va har xil turdagi harbiy atamalarni seriyali ishlab chiqarishni rivojlantirish bilan tavsiflanadi. Umuman harbiy lug‘at, xususan, harbiy terminologiya boyitilgan. Ushbu bosqichning ishlab chiqarish konsepsiyasi harbiy til qurilishi terminologiyasida 1502 til birliklarining paydobo‘lishiga sabab bo‘ldi, bu umumiy atamalar namunasining 48,4% ni tashkil etdi. Shunday qilib, ikkinchi bosqich harbiy terminologiyani shakllantirishda eng samarali hisoblanadi.

¹Tomas Kxun “The Structure of scientific Revolutions” Department of the Air Forces. 2014

Uchinchi bosqich, Tomas Kuhn nazariyasiga ko‘ra, ilmiy terminologiyani rivojlantirish uchun yakuniy, ammo istiqbolli bosqichdir. Bu bosqich paradigmaga asoslangan rivojlanish jarayoni bilan tavsiflanadi: tajribalar o‘rnatiladi, faktlar to‘planadi, aniq nazariyalar ishlab chiqiladi, qurol va texnikaning kelajakdagi rivojlanishi uchun old shartlar yaratiladi. Harbiy terminologiyaning uchinchi bosqichida 1247 ta til birligi mavjud bo‘lib, bu jami 3100 ta atamaning 40,2 foizini tashkil yetadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Til va ijtimoiy hodisalar tamoyilining sotsiolingvistik usuli doirasida terminologiyani o‘rganib, ekstralingvistik omillarga asoslangan terminologik birliklarning tarkibiy va semantik xususiyatlarini aniqlash mumkin. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, ingliz tilida atama yaratishning yeng samarali usuli ikki komponentli terminologik birikmalardir. Harbiy atamalar til ma‘lumotlarining o‘ziga xos xususiyati - bu tilda ko‘p sonli eksponent jihatdan ixcham, ammo semantik jihatdan ikki komponentli terminologik birikmalarning paydo bo‘lishi, ularda atribut komponentida murakkab so‘z (kompozitsiya) bilan ifodalanadi.

Harbiy terminologiyani tarjima qilishning eng keng tarqalgan usuli bu leksik va semantikalmashtirishlar (konkretlashtirish, umumlashtirish, modulyatsiya) - tarjimada chet tillari birliklaridan foydalangan holda asl nusxaning leksik birliklarini tarjima qilish, ularning ma‘nosi qadriyatlarga to‘g‘ri kelmaydi. asl birliklardan iborat, ammo ma‘lum bir turdagi mantiqiy o‘zgarishlar yordamida ulardan xulosa chiqarish mumkin.

TADVIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Biz birinchi navbatda terminlar (belgilangan, shunday va noaniq) haqida to‘xtalamiz, uning o‘ta chalg‘ituvchi ahamiyatiga qaramay, tarjimada ko‘pincha semantik ifodani talab qiladi. Ma‘lumki, har ikkala artikl ham olmosh kelib chiqishiga ega: aniq artikl ko‘rsatuvchi olmoshdan, noaniq – bir songacha boradigan noaniq olmoshdan olingan. Bu ularning dastlabki ahamiyati bo‘lib, ba’zida zamonaviy foydalanishda o‘zini namoyon qiladi. Bunday hollarda ularning lug‘aviy ahamiyati tarjimada yuborilishi kerak, aks holda o‘zbekcha tarjima to‘liq va noto‘g‘ri bo‘ladi chunki semantik tarjimalarning ahamiyati taklifning butun semantik mazmunining ajralmas qismidir.

Yuqorida keltirilgan barcha tarjimalardan ko‘rinib turibdiki, tarjimada artiklning lug‘aviy, lekin ba’zan va grammatik ahamiyatiga e’tibor bermaslik mazmunning to‘liq yoki noaniq bo‘lishiga olib kelgan.

Harbiy sohadagi talabchanlik, yoshlar bilan individual ishlash, ularda harbiy terminlar orqali erkin muloqot yuritish ko‘nikmalarini shakllantirish, harbiy yo‘nalish bo‘yicha ilmiy izlanishga jalb qilish kabi maqsad va vazifalar asosida ta’lim beriladi.

Ular o‘z tarkibida umumiy harbiy atamani ifodalashi bilan ajralib turadi. Shuningdek, unda ma‘lum bir harbiy atamalar haqida ixcham va tushunarli

tarzda batafsil ma'lumotlar berib o'tilgan. Ba'zi so'zlarning ko'lami ancha keng, chunki ular harbiy lug'atning katta qismini o'z ichiga oladi.

Masalan, bomb komponentli harbiy atamalar 65 xil so'zni hosil qilishi mumkin. Taqqoslang: bomb -bomba (aviatsiyadagi); qo'l granatasi; (minomet) mina; bombalarni tashlash, bombardimon qilish (havodan)/ (qo'l) granatalarni uloqtirish; minamyot bilan o'qqa tutish; bombaga oid va hokazo.

Harbiy terminologiya o'ziga xos struktur va leksiksemantik xususiyatlar bilan tavsiflanadi. O'zbek tilida harbiy terminologiya sistemasi muayyan struktur modellarning ustunligi bilan ajralib turadi. Tahlil qilingan materiallardan qo'rinib turibdiki, inglizharbiy professionalizmlari ot, sifat, fe'l, shuningdek, ravishdosh so'z turkumlarida ifodalanadi.

Miqdor jihatdan harbiy atamalar, asosan, ot va fe'l so'z turkumiga xos so'zlar bilan ifodalanadi. Foiz jihatidan substantiv atama va so'z birikmalar 70%ni, fe'lli atama va so'z birikmalar 20%ni, qolganini esa ad'ektiv va ad'verbal atama va so'z birikmalar tashkil etadi. Shuningdek, harbiy leksikaning maxsus lug'atlari bo'g'inli abbreviatsiyalardan iborat ko'plab qisqartmalarni ham o'z ichiga oladi.

Harbiy atamalar – harbiy terminologiyaning katta qismini egallaydi. Tarixiy va siyosiy mavzular bu tilning asosiy maqsadi ob'ektlar, hodisalar va mudofaa bilan bog'liqtushunchalarni ifodasi hisoblanadi.

Bugungi ilmiy va texnik taraqqiyot jadal rivojlanayotgan dunyoda, harbiy atamalar va tushunchalar, shuningdek ularning ob'ektlari, rivojdanib bormoqda. Biroq, bu harbiy terminlar qiymatini o'zgartirishga sabab bo'lmaydi.

Harbiy terminlarni quyidagi guruhlariga ajratish mumkin:

- harbiy va siyosiy atamalar (strategik, taktik);
- harbiy va diplomatik atamalar (tashkilot);
- harbiy-texnik atamalar (qurolli kuchlar va jangovar qurol turli tarmoqlar tegishli).

Harbiy atamalarda tarjima muammosi

harbiy atama va ta'riflarni o'z ichiga olgan chet el matnlarni tarjima qilganimizda tez- tez ba'zi muammolarga duch kelamiz chunki har xil tillarda tafovutlar bor:

- tushunchasi va haqiqat orasidagi qiyos yetishmasligi (armiyasi - bu zamin kuchlari);
- atamalar noto'g'ri yoki to'liq tasodif (harbiy akademiyasi - asosan harbiy akademiyagako'ra, harbiy maktab);
- turli mamlakatlar tizimlari qurolli kuchlari safidagi farqlar;
- birlik tashkiliy tuzilmasida farqlar (askar Britaniya armiyasi - va AQSh armiyasida - razvedka kompaniya);
- qisqa "hayot davrini" individual atamalar (masalan, sezilarli darajada farqli

lugʻatlar shartlari Birinchi va ikkinchi jahon urushlari, , kamida 30 yil oʻtib baʼzi harbiy terminlarning qoʻllanilmasligi);

- Qisqartmalar;

Koʻp maʼnoli harbiy terminlar;

Rasmiy ish uslubi, boshqa funksional uslublar singari, oʻziga xos kommunikativ maqsadga ega va shunga mos ravishda oʻziga xos til uslublariga ega. Shunday qilib, ishbilarmonlik nutqining asosiy maqsadi ikki tomonning normal munosabatlarini taʼminlaydigan shartlarni aniqlash, yaʼni ishbilarmonlik nutqining maqsadi ikki tomon oʻrtasida kelishuvga erishishdir. Bu turli firmalar vakillari oʻrtasidagi ishbilarmonlik yozishmalariga va davlatlar oʻrtasidagi siyosiy pozitsiyalarni almashishga, shuningdek, Britaniya armiyasining harbiy nizomlarida qayd etilgan askarning huquq va majburiyatlarini belgilashga ham tegishli. Bu munosabatlarning barchasi rasmiy hujjat koʻrinishida biron bir yoʻl yoki boshqa ifoda topadi - xat, eslatma, bitim, akt, qonun, nizom va hk. Hatto kelishuv shartlari aniqlanmagan, ammo ifoda etilgan hujjatlar ham ushbu shartlarning buzilishiga qarshi noroziliklar bildirish biznes nutqining asosiy vazifasi

ikki yoki undan koʻp manfaatdor shaxslar yoki tashkilotlar oʻrtasida kelishuvga erishish bilan bogʻliq. Rasmiy hujjatlar uslubining ushbu asosiy funksiyasi uning xususiyatlarini belgilaydi.

Rasmiy ish uslubining oʻziga xos xususiyati uning muayyan uslub xususiyatlarida aks etadi va faqat harbiy hujjatlarga xos boʻlganini koʻrish mumkin. Ushbu uslub nutqning hukmronlik xususiyatini, uning shaxsiy xususiyatini, aniqligini, ikki tomonlama izohlash, izchillik, obʻektivlik, ravshanlik, rasmiyatchilik, stereotipiklik, oʻziga xoslik, umumiylik, jiddiylikni istisno etishni nazarda tutadi. Aniq, ammo asosiy belgilar emas

- bu kichkina iboralar va atamalarning alohida tizimlari boʻlib, ular pastki har bir uslub uchun farq qiladi. Ishbilarmonlik nutqini standartlashtirish (birinchi navbatda ommaviy standart hujjatlarning tili) rasmiy ish uslubining eng muhim xususiyatlaridan biridir. Standartlashtirish jarayoni asosan ikki yoʻnalishda rivojlanmoqda:

a) tayyor, allaqachon ildiz otgan ogʻzaki formulalar, stencils, shtamlardan keng foydalanish (masalan, mos keladigan maqsadlar uchun qisqartirilgan old qoʻshimchalar bilan standart sintaktik modellar) va hokazo, bu tabiiy hol, chunki bu ish hujjatlarining odatiy matnlarini tuzish jarayonini sezilarli darajada osonlashtiradi);

b) bir xil soʻzlarni, shakllarni, burilishlarni, konstruksiyalarni tez-tez takrorlashda, oʻxshash vaziyatlarda fikrlarni ifodalashning bir xil turiga intilishda, tilning ekspressiv vositalaridan foydalanishni rad etishda².

² Ismailov Gʻ. Oʻzbek tili terminologik tizimida semantik usulda termin hosil boʻlishi. Filol.fan.nomz.diss.avto-ref.-Toshkent, 2011.

Ilmiy uslub, atamalar bilan bir qatorda, umumiy ilmiy va umumiy soʻzlardan foydalanadi. Agar juda koʻp maxsus (nomenklatura) atamalar mavjud boʻlsa, chunki ular juda koʻp sonli obʻektlar va ilmiy-texnikaviy faoliyat obʻektlari bilan bogʻliq boʻlsa, unda ilmiy va texnik tushunchalarning soni cheklanganligi sababli odatda umumiy ilmiy va umumiy texnik atamalar kam boʻladi. Ularning kelib chiqishi boʻyicha ular allaqachon polememoz va umumiy til bilan uzviy bogʻliqdir. Maxsus matnlardagi asosiy kommunikativ yuklamani umumiy soʻzlar va umumiy ilmiy terminlar yuklaydi³.

Bundan tashqari, nominativ belgilarning maxsus turi sifatida qisqartirish ilmiy va texnik funksional uslubda muhim rol oʻynaydi. O. Espersen quyidagilarni taʼkidladi: “Qisqartirilgan soʻzlar boshqa tillarda bir-biriga oʻxshashdir, ammo ular zamonaviy ingliz tilidagi kabi koʻp emas; ular aslida ushbu bosqichda ingliz tilining rivojlanishigaxos xususiyatlardan birini ifodalaydi ”.

Termin bu shunday xususiyatlarga ega boʻlgan soʻz, uni lingvistik belgilarning maxsus guruhiga aylantiradi. Bu atama oddiy soʻzdan farq qiladi, chunki uni konsepsiya yoki bitta denotatum yoki bir xil obʻektlar guruhi bilan ifodalanadigan voqelikning faqat bitta obʻekti (inson ongida - belgilari) bilan taqqoslash mumkin. Bitta atama har doim ham bir xil maʼnoga ega emas, shuning uchun uni turli semantik darajalar bilan taqqoslab boʻlmaydi. Biroq, bu aniqlikni faqat bitta bilim sohasi boʻyicha kuzatish mumkin, chunki boshqa sohada xuddi shu belgi mutlaqo boshqacha tushunchani yoki umuman boshqa obʻektni anglatishi mumkin. Biroq, inson faoliyati va bilimlarining bir sohasi doirasida ushbu atama bir maʼnoli boʻlib qolmoqda. Agar soʻzning leksik maʼnosi kontekst bilan belgilanadigan boʻlsa, unda maʼlum bir bilim doirasidagi atamaning maʼnosi kontekst bilan belgilanmaydi, yaʼni har doim har qanday kontekstdagi bilimlar doirasidagi faqat bitta obʻekt bilan taqqoslanadi⁴.

Har qanday harbiy materiallarning oʻziga xos xususiyati maxsus atamashunoslikning boyligi (ushbu ishda biz jangovar qoʻllanma matnining har bir sahifasida taxminan 10 yoki undan ortiq atama borligini aniqladik). Harbiy materiallarga odatda harbiy badiiy materiallar, harbiy jurnalistik va harbiy-siyosiy materiallar, harbiy ilmiy va harbiy- texnik materiallar, harbiy qoʻmondonlik aktlari (turli xil harbiy hujjatlar) kiradi. Qurolli kuchlarning harbiy kuchlari va harbiy muassasalari hayoti va faoliyati bilan bogʻliq boʻlgan harbiy materiallarni ilmiy-texnik materiallar va nazorat aktlari deb atash odatiy holdir. Harbiy badiiy adabiyot, harbiy jurnalistika va harbiy-siyosiy materiallar faqat maqsadga muvofiqligi va mavzusida

---

³ Исаев Р.Р. Структурные и лингвокультурологические аспекты формирования отраслевой терминосистемы (на материалы военно-технической терминологии современногоперсидского языка) -М.: 2013. дисс. канд. фил. нак. - С. 23;

⁴ Grinev-Grinevich, S.V. Terminology: textbook, manual for students of higher study institutions/ Academy, 2008 - 304p.

harbiy bo‘lib, asosan barcha ijtimoiy-siyosiy, jurnalistik va badiiy matnlarga xos bo‘lgan xususiyatlarga ega.

Harbiy atamalar tushunchasining chegarasini aniqlash juda qiyin, chunki harbiy atamalardan foydalanish sohasi juda ko‘p qirrali va ko‘p ishlatiladigan atamalar unda o‘ziga xos, tor ma’noga ega bo‘ladi. V.N. Shevchuk o‘z asarlarida harbiy atama tushunchasiga quyidagi ta’rifni beradi: "Harbiy kasbning ma’lum bir sohasining konseptual va funksional tizimida tegishli konsepsiya ortida sobit bo‘lgan sintetik yoki analitik nominatsiyaning barqaror birligi, uning ta’rifi bilan tartibga solinadigan ma’noda".

G.M. Strelkovskiy o‘zining "Harbiy tarjima nazariyasi va amaliyoti" darsligida: "Agar biz faqat harbiy ishlarni hisobga olsak, unda bu ulkan hududda turli xil mustaqil bilim sohasi yoki faoliyat sifatida ko‘rib chiqilishi mumkin bo‘lgan ko‘plab filiallar bo‘lishi kerakligini tan olishimiz kerak. Shuning uchun biz "harbiy muddatli" tushunchasining mavjudligini tasdiqlay olmaymiz, ammo bir qator atamalarni ajratib, taktik, tashkiliy, harbiy-texnik, qurolli kuchlarning turli sohalariga va qurolli kuchlarning turlari va hokazolarga ajratishimiz kerak. Yuqoridagi atamalar harbiy bilim va faoliyatning turli sohalarini o‘z ichiga oladi, ularning har biri o‘z terminologiyasiga ega. Ushbu sohalarning har birida atamaning ma’nosi bir xildir»⁵.

Harbiy atamalarning shakllanishi ingliz tiliga xos bo‘lgan so‘z shakllanishining odatiy usullarida uchraydi: morfologik, shu jumladan affiksatsiyani o‘z ichiga oladigan (maneuverability, missileer, rocketeer, analyst, rotary), qo‘shma so‘zlar (warhead, countdown, target-seeking, hard-fought, nuclearpowered), konversiya (to mortar, to officer), qisqartirishlarni (copter, chute, radar, FEBA, ROAD); leksik-semantik, ma’no uzatishni anglatadi, (Diesel – ixtirochining nomi va ichki yonish dvigatelining turi nomi, Pentagon – AQSh Mudofaa vazirligi binosining nomi, AQSh Mudofaa vazirligi, Amerika harbiy kuchlari), qiymat o‘zgarishi (acquisition faqat sotib olishni anglatadi va hozir qiymatni kengaytiradi oldin esa maqsadni aniqlash va kesishishni boshlaydi) (to land, qirg‘oqqa, quruqlikka tushish uchun mo‘ljallangan va endi har qanday sirtga, shu jumladan suvga va samoviy jismga tushishni anglatadi), (cruiser avval suzib yurgan har qanday kema degan edi, hozir esa - kreyser ilm-fan va texnikaning boshqa sohalaridan qarz olish ma’nosini anglatadi).

Shunday qilib, harbiy matnlarda atamalarni tarjima qilish muammolarini ishlab chiqishga bag‘ishlangan tadqiqotlarni retrospektiv tahlil qilish quyidagi xulosalar chiqarishga imkon beradi: harbiy matnlar joylashgan tilning ikkita funksional uslubi - rasmiy biznes va ilmiy-texnikaviy birikma. Hujjat rasmiy biznes uslubi bilan bog‘liq bo‘lib, ular infinitiv va qatnashuvchi jummlalar bilan ifodalangan, nomaqbul, imperativ jummlalar, klishedik tuzilmalar, tor fe‘l shakllarining kambag‘alligi, bitta jumlada ko‘p

---

⁵ Baxtin, M. Nutq janrlari muammosi/ M. Baxtin // Og‘zaki ijodning estetikasi. - M.:San’at, 2016 yil. 254 bet.

sonli parallel tuzilmalardan foydalanish va troplardan minimal foydalanish bilan bog‘liq.

Nizomdagi ilmiy-texnik uslubdan biz juda ko‘p ixtisoslashgan atamalarni, materialning tuzilishini, diagramma va rasmlarning mavjudligini kuzatishimiz mumkin. Bularning barchasi harbiy aloqa sohasini tavsiflovchi ma‘lum bir funksional yuk bilan bog‘liq: tuzilishning aniqligi, taqdimotning aniqligi va ravshanligi, uyg‘un tuzilishi, uzatilayotgan ma‘lumotni qabul qilish qulayligi. Harbiy atama tushunchasining asosiy xususiyati - faoliyat sohasi, buning yordamida biz bu yoki boshqa so‘z yoki iborani harbiy atama sifatida tasniflashimiz mumkin. Harbiy soha qisqartmalarning keng qo‘llanilishi, rang-barangligi va doimiy ravishda to‘ldirilishi bilan ham ajralib turadi⁶.

XULOSA VA MUNOZARA

Xulosa qilib aytganda tarjima qilayotganda ma‘lumotning tuzilishini, ketma-ketligini va joylashishini diqqat bilan ko‘rib chiqish lozimdir. Bu kimgadir rasmiy va keraksiz narsalarga o‘xshashi mumkin. Biroq, bularning barchasi vakolatli ofitser uchun katta ahamiyatga ega. Jang hujjatlari, kichik bo‘limlar, paragraflar tartibi va ularni belgilash turi (kod mavjudmi yoki yo‘qmi), vaqtni uzatish aniqligi, sanalar, qismlarning raqam belgilari - bularning barchasi tarjima qilingan shaklda aniq yetkazish uchun juda muhimdir. Shu o‘rinda bir qiziqarli dalilga to‘xtalib o‘tsak, Andrey Chuprigin shunday deydi: - Barcha kasblarning sirlari bor. Harbiy tarjimonlarning ham. Biz har doim o‘nlab mahalliy hazillarga duch kelamiz yoki ularni bilamiz. Albatta, ular rasmiy konferensiyalarda va boshqa joylarda aytilmaydi. Hazillar maslahatchilar, mutaxassislar bilan muloqotda vaziyatni buzish uchun juda yaxshi. Hazil - bu madaniy voqelikni aks ettiradigan kuchli qurol. Agar bizning hazillarimizning 90 foizi so‘zma-so‘z tarjima qilingan bo‘lsa, ajnabiy hech narsani tushunmaydi, shunchaki yelkalarini qisib qo‘yadi. Tajribali tarjimon, qoida tariqasida, ko‘plab mahalliy hazillarni, kulgili hikoyalarni zaxirada qoldiradi. Bu holda tarjimonning mahorati - suhbatdoshning istalgan holatiga (reaksiyasiga) erishgan holda, tezda bunday voqeani tanlash va so‘zlab berishdan iborat bo‘ladi."

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat‘iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. – Toshkent : O‘zbekiston, 2017
2. O‘zbekiston Respublikasining 1995-yil 21 – dekabrda yangi tahrirda qabul qilingan “ Davlat tili haqida” gi Qonuni

⁶ Gorelikova S. Termining tabiati va ingliz tilida atama shakllanishining ba‘zixususiyatlari / OSU xabarnomasi. - 2012. 129-130 betlar

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “ Oliy ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora tadbirlari to‘g‘risida” gi Qarori.
4. Ismailov G‘. O‘zbek tili terminologik tizimida semantik usulda termin hosil bo‘lishi. Filol.fan.nomz.diss.avtoref.-Toshkent, 2011.
5. Исаев Р.Р. Структурныеи лингвокультурологический аспекты формирования отраслевой терминосистемы (на материалы военно-технической терминологии современногоперсидского языка) -М.: 2013. дисс. канд. фил. нак. - С. 23:
6. Grinev-Grinevich, S.V. Terminology: textbook, manual for students of higher study institutions/ Academy, 2008 - 304p.
7. Tomas Kхun “The Structure of scientific Revolutions” Department of the AirForces. 2014
8. Baxtin, M. Nutq janrlari muammosi/ M. Baxtin // Og‘zaki ijodning estetikasi. - M.:San’at, 2016 yil. 254 bet.
9. Galperin I. Ingliz tilining stilistikasiga oid insholar /- M.: Nashriyot 2018 yil. 432bet.
10. Gorelikova S. Terminning tabiati va ingliz tilida atama shakllanishining ba’zixususiyatlari / OSU xabarnomasi. - 2012. 129-130 betlar.
11. Зарбаилова А.В. Терминологические проблемы перевода текстов военной тематики. 2014
12. Вестник ВолГУ. Серия 9. Вып. 13. 2015. 113 бет.